

Socialdepartementet
S2025/02039

Utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Sammanfattning

Kammarrätten motsätter sig förslagen om omhändertagandet av vård på grund av anknytning (kapitel 8) och om mål där förvaltningsrätten ska påbörja prövningen inom två veckor (avsnitt 20.2.2).

Kammarrätten har synpunkter på

- förslaget om lagens tillämpningsområde och syfte (avsnitt 5.4),
- förslaget om de generella förutsättningarna för omhändertagande för vård (avsnitt 7.1),
- förslaget om eget beteende (avsnitt 7.2.2),
- förslaget om vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla (avsnitt 9.2.1),
- förslaget om drogtest vid ankomst och under placering (avsnitt 26.5.3), och
- bedömningen av ekonomiska konsekvenser (avsnitt 31.2).

Lagens tillämpningsområde och syfte (avsnitt 5.4)

Bestämmelserna om lagens innehåll och tillämpningsområde framstår som oförenliga med bestämmelserna om generella förutsättningar för omhändertagande för vård. Formuleringarna i 1 kap. 1 § och 3 § andra stycket i förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga tycks utesluta att lagen ska tillämpas om ett formellt samtycke har lämnats.

De generella förutsättningarna för omhändertagande för vård (avsnitt 7.1)

Av utkastet framgår att avsikten är att nuvarande bestämmelser om förutsättningar för LVU-vård ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak. De konkreta formuleringarna i 3 kap. 1 § i förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga innebär dock enligt kammarrättens mening att det är fråga om relativt stora förändringar av den prövning som domstolarna ska göra.

En både strukturell och språklig förändring är att det i 3 kap. 1 § första stycket 2 anges att den planerade vården ska vara nödvändig och till barnets bästa. Det indikerar lagtekniskt att domstolarna nu ska bedöma om den planerade vården uppfyller kraven och att ansökan ska avslås om kraven inte är uppfyllda. Någon motsvarande prövning görs inte enligt nuvarande

lagstiftning och det framstår utifrån resonemangen i utkastet inte att förändringen är avsiktlig. Det saknas även i övrigt underlag för hur domstolens bedömning av andra punkten ska göras. Det framgår inte vad som avses med ”den planerade vården”. Utan ett klargörande finns det en uppenbar risk för tillämpningsproblem. Därutöver har det tidigare begreppet behövlig vård bytts ut mot nödvändig vård vilket rent språkligt har en annan innebörd. En sådan språklig ändring kommer enligt kammarrättens mening att innebära en oavsedd förändring i tillämpningen. Det gäller särskilt som det strukturella sammanhanget ändras.

Vidare framstår förhållandet mellan den andra och tredje punkten i 3 kap. 1 § första stycket i förslaget som oklart. Enligt tredje punkten ska det kunna antas att ”vården” inte kan ges med samtycke. Det är eventuellt den planerade vården enligt andra punkten som här avses, men det är inte tydligt. Det skulle också kunna vara nödvändig vård som avses.

Kammarrätten menar avslutningsvis att de otydligheter i dagens lagstiftning som utkastet får antas ta sikte på inte avhjälpas genom förslagen. Det finns dessutom risk för att förslagen leder till att nya tillämpningsproblem uppstår. Begreppen i lagtexten och i den allmänna motiveringen – planerad vård, nödvändig vård, målet med vården, hur vården ska genomföras, samtycke, omhändertagandets konsekvenser för barnets bästa, val av placeringsform och den specifika placeringen – är oklara och leder till en oförutsägbar tillämpning. Betydelsen av och relationen mellan begreppen måste tydliggöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Eget beteende (avsnitt 7.2.2)

Kammarrätten har inga invändningar mot förslaget att komplettera uttrycket ”socialt nedbrytande beteende” med ”något annat destruktivt beteende”. Som kammarrätten förstår förslaget finns det dock fortfarande situationer som med ledning av rättsfallet RÅ 2010 ref. 24 inte kommer att falla in under tillämpningen av bestämmelserna om vård på grund av barnets eller den unges eget beteende. Om detta inte är utkastets avsikt utan avsikten i stället är att ändra rättsläget, bör detta kommenteras.

Stärkt trygghet och stabilitet för familjehemsplacerade barn (kapitel 8)

Kammarrätten motsätter sig förslagen.

Kammarrätten anser inte att utkastets förslag har bemött de brister som påpekats av tidigare remissinstanser på ett tillfredsställande sätt. De av de tidigare remissinstanserna påtalade problemen med regleringen kvarstår alltså, varför kammarrätten avstyrker förslaget.

Vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla (avsnitt 9.2.1)

Det finns i dag inte något krav på socialnämnden att den på ett tydligt sätt ska specificera vad som enligt nämnden är behövlig vård. Detta leder bl.a. till svårigheter vid förvaltningsdomstolarnas prövning. Det blir inte sällan en uppgift för domstolarna att extrahera momenten som ska utgöra den behövliga vården i lagens mening från dokumentation som har andra vidare syften såsom vårdplan och genomförandeplan. Detta är sannolikt en av

förklaringarna till de oklarheter som de olika utredningarna har identifierat i domar från förvaltningsrätterna och kammarrätterna.

Kammarrätten ser mot den bakgrunden positivt på förslaget att en ansökan ska innehålla en redogörelse för den vård som socialnämnden anser vara nödvändig. Kammarrätten betonar att det är av avgörande betydelse att socialnämnden faktiskt iakttar detta och specificerar vad den anser vara nödvändig vård. De oklarheter som kammarrätten noterat beträffande avsnitt 7.1 avhjälpas dock inte.

Det bör i sammanhanget erinras om att regleringen om vad en ansökan ska innehålla inte undantar socialnämnden från att iaktta 4 § andra stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291). Som kammarrätten förstår det bör även en socialnämnd åberopa de bevis den anser att den behöver till stöd för sin talan. Regleringen i 4 kap. 2 § i förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga är alltså inte en uttömmande reglering. Det kan alltså med hänsyn till processläget och parternas olika inställningar till sakförhållandena – omständigheter som nämnden får förutsättas vara väl bekanta med – finnas anledning för nämnden att till sin ansökan bifoga material av mer primärt slag.

Mål där förvaltningsrätten ska påbörja prövningen inom två veckor (avsnitt 20.2.2)

Kammarrätten motsätter sig förslaget.

Av utkastet framgår att den tidigare formuleringen ”att ta upp målet till avgörande” byts ut till ”att påbörja prövningen av målet”. Varför ett och samma problem ska lösas med olika regler i olika tvångslagar är dock oklart. Kammarrätten anser således att detta utgör en omotiverad språklig ändring som inte överensstämmer med formuleringen gällande tidsfrister i övrig tvångsvårdslagstiftning. Ändringen innebär alltså en onödig risk att frågor uppkommer om någon ändring i sak är avsedd mellan hanteringen av mål gällande omhändertagande för vård av unga och annan tvångsvård.

Drogtest vid ankomst och under placering (avsnitt 26.5.3)

Utkastets förslag innebär att Statens institutionsstyrelse ska ha en skyldighet att kontrollera om barnet eller den unge vid ankomst är påverkad av något berusningsmedel eller andra liknande medel. För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse besluta att uppmana barnet eller den unge att lämna prov. Baserat på utkastets formulering i avsnittet tycks ingen utredning ligga till grund för de föreslagna tilläggen. Kammarrätten vill här lyfta fram vikten av att noggranna avvägningar avseende proportionalitet genomförs, då tilläggen innebär stora ingripanden mot barn och unga.

Ekonomiska konsekvenser (avsnitt 31.2)

Utkastet innehåller flera ändringar som innebär att domstolarna förväntas utföra fler utredningar och uttryckligen ta ställning till fler rekvisit (deltagande vid muntlig förhandling för barn under 15 år, vad som utgör nödvändig vård vid omhändertaganden m.m.). Detta kommer att innebära att enskilda mål hos domstolarna kommer att bli mer tids- och resurskrävande. Kammarrätten önskar ett tydliggörande avseende vad de sammanlagda kostnaderna för förvaltningsdomstolarna beräknas bli för att det ska

vara möjligt att ta ställning om ändringarna faktiskt ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Remissvaret har beslutats av kammarrättspresidenten Mattias Almqvist, kammarrättsrådet tillika vice ordföranden Vanja Marcusson och tf. kammarrättsassessorn Maria Lidén, föredragande.

Mattias Almqvist

Maria Lidén